

UOT:634:11.631.527

AZƏRBAYCANDA ALMA BİTKİSİNİN TARİXİ, MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ GƏLƏCƏK İNKİŞAFI (xülasə)

Ə.N.SADIQOV

Azərbaycan ET Bağçılıq və Subtropik Bitkilər İnstitutu

Məqalədə Azərbaycanda kənd təsərrüfatının əsas aparıcı sahələrindən biri olan meyvəçiliyin o cümlədən, alma bitkisinin yayılma tarixindən, müasir vəziyyətindən və gələcək inkişafından bəhs edilir. Eyni zamanda son illərdə (1980-2013) alma bitkisinin sortöyrənməsi və süni seleksiya yolu ilə əldə edilmiş sortlar haqqında məlumat verilir.

Açar sözlər: Meyvəçilik, alma, tarix, müasir vəziyyəti və gələcək inkişafı, sort, seleksiya, Azərbaycan.

Təbii-tarixi və fiziki-coğrafi şəraitinin müxtəlifliyi ilə bağlı Azərbaycanın bitki aləmi son dərəcə rəngarəngdir. Cənubi Qafqaz o cümlədən, Azərbaycan bir sıra mədəni bitkilərin ilkin əmələ gəlmə mərkəzlərindən biridir. Burada əkinçiliyin tarixi bir nəçə minilliyi əhatə edir.

Məlum olduğu kimi Azərbaycanda Qafqaz florasını 65% və ya dünya florasını 11% təmsil edən təqribən 4500 ali bitki qeydə alınmışdır. Təkamül prosesi nəticəsində bir sıra bitkilərin yeni formalarının əmələ gəlməsi çox sürətlə getmişdir. Azərbaycan biomüxtəlifliyinin çox zəngin olduğu bir ərazi olmaqla, həm də bir sıra mədəni bitkilərin o cümlədən meyvə bitkilərinin əmələ gəlmə mərkəzlərindən biridir. Azərbaycanın bitki genofondunun belə zəngin olması tarixən yabanı və yarımmədəni meyvə bitkilərinin almanın, armudun, heyvanın, əzgilin, zoğalın, yemişanın, xirmikin, narın, əncirin, qozun, fındığın, şabalıdın, püstənin, badamın, üzümün, böyürtkənin, çiyələyin, əriyin, tutun, moruğun və s. geniş yayılmasına səbəb olmuşdur (1, s. 3-8; 2, 23 s.; 3, s. 7-38; 4, s.13-15)

Respublikamızda oktyabr inqilabından sonra meyvəçiliyin inkişafı sürətlə genişlənmişdir. Keçmiş kolxoz və sovxozlarda yeni bağların salınmasında əsasən yerli sort və formalardan istifadə olunurdu. Həmin sortları artırmaq üçün respublikamızın Qubada, Şəkiddə, Qaxda, Ordubadda, Tərtərdə və Ağdamda tinglik təsərrüfatları yaradılmış, meyvəçiliyin elmi əsaslara əsasən inkişaf etdirilməsi üçün bir çox bölgələrdə elmi-tədqiqat müəssisələri təşkil olunmuşdur. 1920-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda ekstensiv tipli 21 min ha yeni meyvə bağları salınır. Həmin bağların salınmasında almanın yerli sortlarından :- Aland sinab, Ağ turş, Əlvən turş, Ağ alma Babək, Baba alma, Buzov burnu, Darağı, Cır Hacı, Qışlıq qırmızı Cibir, Qızıl Əhmədi, Loğazbəyi, Mehdi cırı, Sarı turş, Şıxı canı, Əyyubi, Şirvan gözəli və s; armudun :- Abasbəyi, Cır Nadiri,

İspişi, Qorxmazı, Lətənzi, Yay armudu, Sərçə budu, Qəlyanı, şəkəri, Axund armud, Cır Nəbi, Peyğəmbəri, Ağ sini və s sortlarından istifadə edilmişdir (5, s.16-33; 6, 62 s. 7, s. 49-52; 8, s. 33-34; 9, 43 s.; 10, 44 s).

Həmin bağlardan təxminən 70 % - den çoxunu alma bitkisi təşkil edir. Bunun əsas səbəbi alma meyvəsinin insanlar tərəfindən çox istifadə edilməsi, müxtəlif dövrlərdə yetişməsi və uzun müddət qalmasıdır.

Tədqiqatçıların fikirlərinə görə Azərbaycanda ən qədim alma bağları Qubada, Qəbələdə, Şabranda, Naxçıvanda, Qarabağ bölgələrində olmuşdur.

Alma bitkisinin yayılma arealı xeyli geniş olub, Avrasiyadan Atlantik okeanın sahillərinə qədər (İrlandiya, İngiltərə, Şimali İspaniya), Sakit okean və Şimali Amerikanı, yəni 45-ci paraleldən şimal və cənub əraziləri əhatə edir.

Ölkələr arasında bir müddət əvvəl alma istehsalına görə ABŞ birinci yeri tutmuşdursa, hal-hazırda Çində alma istehsalı ABŞ -dan 5 dəfə çoxdur. Polşa və Rusiyada 2 mln ton, Ukraynada 482 min ton, Belarusiyada isə Böyük Britaniya və İsveçrə ilə eyni vəziyyətdə alma istehsal olunur.

Beleliklə, dünyada alma bitkisinin yayılması və istehsalı geniş vüsət tapmaqdadır. Bu baxımdan, son illərdə Dünya birliyi tərəfindən əhalinin artmaqda olan tələbatını ödəməkdə mühüm rol oynayan Bitki Genetik Milli Hüquqi bazası inkişaf etdirilməkdədir.

Son 33 ildə respublikamızda alma bitkisinin yayılma arealı, genofondunu tərəfimizdən öyrənilmiş və aparılan tədqiqat işinə cəlb edilərək, nəticədə müəyyən olunmuşdur ki, ölkəmizin meyvəçilik rayonlarında alma sortları hal-hazırda 4 qrupda: - yerli, əvvəllər introduksiya edilmiş, Az. ETB və SBİ-nun seleksiya sortları və son 30-40 ildə yeni introduksiya edilmiş sortlar adı altında yayılmışdır (11, s. 35-57; 12, s. 77-78; 13, 174 s.; 14, s. 165-166; 15, s. 62-63).

Azərbaycanda yayılmış alma sortları

Sort	Məşayi	becarilməkdədir	Az becarilməkdədir	İtmək üzrədir	Sort	Məşayi	becarilməkdədir	Az becarilməkdədir	İtmək üzrədir	Sort	Məşayi	becarilməkdədir	Az becarilməkdədir	İtmək üzrədir
Əlvan sinab			+		Kitay belfloru		+			Qloster				
Ağ turş			+		Kexura		+			Qolden Delişes		+		
Atbaş alma			+		London pepini		+			Qolden spur		+		
Əlvan turş			+		Landsberg reneti			+		Qring			+	
Ağ alma			+		Mekintoj			+		Melrouz			+	
Babək			+		Melba		+			Noylans			+	
Baba alma				-	Napoleon		+			Red Delişes		+		
Buzov burnu				-	Papirovk		+			Royal red Delişes		+		
Boz alma				-	Sarı sinab			+		Spayqold		+		
Həsən cırı				-	Simirenko reneti		+			Starking		+		
Quzu görün				-	Slava pobeditelyam		+			Starkrimson		+		
Girvənkə alma			+		Sarı belflor		+			Stark spur		+		
Girdə şirin			+		Sosikoli reneti		+			Staymared			+	
Darağı	+				Şampan reneti		+			Uell spur			+	
Cır Hacı	+				Montuansk		+			Vista bella			+	
Qışlıq qırmızı Cibir	+				Orlean reneti				-	Qrani smit		+		
Araz bəyi			+		Kludius osenneye			+		Qolden Delişes x 972		+		
Qara turş	+				Laqodexskiy				-	Fuji		+		
Qusar alma	+				Suyslepskoye			+		Conaqold		+		
Qənd alma			+		Astraxanskoye beloye				-	Brabom		+		
Qara şirin				-	Azərbaycan		+			Stark delişes		+		
Qış alma				-	Arzu		+			Morqandaft		+		
Konfet alma			+		Azərbaycan reneti			+		Vaynsap			+	
Qızıl Əhmədi	+				Abşeron alması		+			Royal qala		+		
Yaylıq Cır Hacı				-	Badamı			+		Elstar		+		
Loğazbəyi			+		Biçin görün			+		Jdared		+		
Murad alma			+		Vistavoçnoye			+		Conaqored		+		
Misri				-	Quba şafranı		+			Kidd oranj red		+		
Mişki			+		Quba reneti			+		Korey			+	
Mehdi cırı			+		Quba gözəli		+			Qırmızı Avropa			+	
Naxçıvanı	+				Quba alması			+		Səmərqənd perventesi			+	
Ordubadı	+				Yay şərəfi			+		Nikodren-n-9			+	
Paşa alma				-	Yaşıl alma			+		Nikoter-n-9			+	
Sarı turş	+				Kəməşirin			+		Braedum-Hillvet			+	
Stəkan alma				-	Nail			+						
Süd alma				-	Nəsimi			+						
Tabaq alma				-	Nailə		+							
Tığının	+				Neftçilərə hədiyyə		+							
Şıxı canı	+				Səməd Vurğun		+							
Zaqatala şafranı	+				Sona alma		+							
Şirvan gözəli	+				Tərəvətli		+							
Əyyubi	+				Fəhimə		+							
Xuc alma			+		Şərq		+							
Kəpək alma				-	Şirmayı alma			+						
Antonovka			+		Şirvan reneti			+						
Anis apportoviye	+				Şirvan tacı		+							
Aport			+		Şirvan mişki		+							
Borovinka			+		Qızıl alma				+					
Boyken	+				Manted			+						
Vaqner prizovoy	+				Prima			+						
Qışlıq ağ rozmarin	+				Taydeman		+							
Qışlıq banan	+				Uttared		+							
Qırmızı Qrafenşteyn	+				Yeva			+						
Qəndil sinab	+				Auvil spur			+						
Qışlıq qırmızı sinab				-	Aydared		+							
Kanada reneti			+		Conadel			+						
Kitay şafranı	+				Conatan		+							

Tədqiqatın məqsədi: Azərbaycanın əsas meyvəçilik bölgələrində mənbələrə əsasən alma bitkisinin tarixini, genofondunu, yayılma arealını, müasir vəziyyətini araşdırmaqdır. Mövcud sortların bioloji xüsusiyyətlərini öyrənmək, yüksək genetik kodlara malik sortlardan valideyn cütləri xətlərində istifadə edilməklə ölkənin meyvəçilik bölgələrinin torpaq - iqlim şəraitinə adaptiv, yüksək səmərəliliyə malik, bazar iqtisadiyyatının tələblərinə cavab verən sortların seçilməsi və yeni sortların yaradılmasıdır.

Material və metodika: Azərbaycanın meyvəçilik bölgələrində yayılmış yerli, introduksiya edilmiş və Az. ETB və SBİ -nin seleksiya alma sortlarıdır. Tədqiqat işi İ.V. Miçurin adına ÜETBİ -nin (1973) Ə.N.Sadiqov və N.M.Sadiqovanın "Azərbaycanda alma bitkisi" (1975) və digər metodika və əsərlərindən istifadə edilməklə icra edilmişdir.

Eksperimental hissə: 1980-ci ildən başlayaraq Azərbaycanın əsas bölgələri sayılan Quba- Xaçmaz, Şəki-Zaqatala, Şirvan, Naxçıvan MR, Qarabağ və digər regionlarında ekspedisiyalar keçirilmiş, mövcud alma bağlarının genofondu öyrənilmiş və həmin genofonda aid olan sortlar tədqiqat işinə cəlb edilmişdir. Aparılan tədqiqat işlərinin nəticələri göstərmişdir ki, həmin sortlar əsasən 4 qrupa :- Yerli, əvvəllər introduksiya edilmiş, Az. ETB və SBİ-nin seleksiya sortları və son 30-40 ildə yeni introduksiya edilmiş alma sortlarıdır. Həmin sortların (200-ə yaxın) inventarizasiyası aparılaraq hal-hazırda mövcud olan, az mövcud olan və itmək üzrə olan sortlar araşdırılmışdır (16, s. 80-85; 17, s.54-56; 18, s.61-62; 19, s.8-12; 20, s.5-7) (cədvəl).

Sortlararası müqayisədə ən geniş yayılmış, yüksək genetik xüsusiyyətlərə malik daha səmərəli olan sortların aqrobioloji xüsusiyyətləri ölkəmizin əsas meyvəçilik bölgəsi sayılan Quba-Xaçmaz bölgəsinin torpaq iqlim şəraitinə uyğun gələn, iqtisadi cəhətdən daha səmərəli olan yerli payızlıq sortlardan:-Şirvan gözəli, qışlıq sortlardan:-Qışlıq qırmızı Cibir, Şıxı canı, Qızıl Əhmədi, Əyyubi; əvvəllər introduksiya edilmiş yaylıq sortlardan:-Papirova, Uttared; payızlıq sortlardan:-Slava pobe-ditelyam; qışlıq sortlardan:- Sosikoli reneti, Qəndil sinab, Mantuanskoye; Az. ETB və SBİ-nin yaylıq sortlarından:- Fəhimə; payızlıq sortlardan:- Nəsimi; qışlıq sortlardan:-Neftçilərə hədiyyə; son 30-40 ildə yeni introduksiya edilmiş yaylıq sortlardan:-Yeva; qışlıq sortlardan:-Qolden Delişes, Qolden spur, Qrinq, Royal red Delişes sortları seçilmişdir.

Azərbaycanda almanın seleksiyası:-1932-ci ildə P.A.Ryabçenko, P.V.Kuznitsov tərəfindən başlanaraq 1940-cı ilə qədər davam etdirilmiş, xeyli hibrid fondu yaradılmışdır. 1944-cü ildən həmin bağlarda elmi tədqiqat işlərinin aparılması M.P.Maksimovaya və Z.A.Hidayətliyə həvalə olunmuşdur. Həmin hibrid fondundan istifadə olunaraq 1954-cü ildə Quba rayonunun meyvəçilik təsərrüfatlarında 17 ha, 1955-ci ildə 5 ha, 1956-1957-ci illərdə isə yeni

seleksiya təsərrüfat bağları salınır (17, s.54-56).

Respublikamızın Kür-Araz və Naxçıvan MR-nın ərazisində isə 1946-1960-cı illərdə seleksiya tədqiqat işi həmin bölgələrdə davam etdirilərək Şirvan gözəli, Fəhimə, Qızıl Şirvan, Azərbaycan reneti və s. sortlar əldə olunmuşdur (17, s.54-56).

Beləliklə, 1981-ci ildən başlayaraq Ə.N.Sadiqov yeni introduksiya edilmiş alma sortlarının təsərrüfat - bioloji xüsusiyyətlərini öyrənir və 1985-ci ildən sərbəst olaraq təkrar çarpazlaşdırma (F_2 -də) yolu ilə almanın seleksiyası davam etdirməklə yanaşı, vaxtı ilə Dövlət Sort Sınağına təqdim edilmiş sortların isə rayonlaşdırılması ilə maraqlanır.

Belə ki, 1995-ci ildə Quba reneti, Nailə, 1997-ci ildə Tərəvətli, 1998-ci ildə Arzu, Şahdağ, S.Vurğun, Quba şafranı sortları rayonlaşdırılır. 1996-cı ildə Quba-Xaçmaz bölgəsində seleksiya alma sortlarının 73, 85 ha yayılma arealı müəyyənləşdirilir (17,s.54-56).

Yeni alma sortları yaratmaq məqsədilə tədqiqat illərində 87 kombinasiya üzrə 91473 ədəd çiçək təcrid edilmiş, 77999 ədədində çarpazlaşdırma aparılmışdır. Çarpazlaşdırma aparılan çiçəklərdən 4151 ədəd meyvə əldə olunmuşdur ki, bu da həmin çiçəklərin 5,7 %-ni təşkil edir. Çarpazlaşdırma yolu ilə əldə olunmuş meyvələrdən 22992 ədəd hibrid toxumu tədarük edilmişdir ki, bu da hər meyvədən orta hesabla 5,7 ədəd toxum deməkdir (21, 405 s; 22, s.110-116; 23, s 30-32; 24.s.341-342; 25.s. 190-196). Həmin toxumlar (22992 ədəd) "Seleksiya" şöbəsinin tinglik sahəsində 2-3 il müddətində yüksək aqroteknika şəraitdə becərilmiş, 5639 ədəd (24,5 %) toxumcar əmələ gəlmişdir. Bu toxumcarlardan 62 kombinasiya üzrə 1178 ədəd toxumcar, mədəni əlamətlərinə görə seçilərək hibrid bağı salınır, formaların təsərrüfat-bioloji xüsusiyyətləri öyrənilir, Quba-Xaçmaz bölgəsinin torpaq - iqlim şəraitinə davamlı, məhsuldar, keyfiyyətli formalar (III-4-45; III-2-7; III-7-15; 7-3-6; II-III-25; 18-15-2; 2-12-14; 3-2-IV; III-7-45; IX-4-13; II-6-44; III-2-89; III-7-89; III-6-90; V-3-2; III-2-91; 5-13-17; III-4-7; III-VII-VI; III-2-93; III-7-98; III-6-99) elitə seçilərək adlandırılır, seleksiya-təsərrüfat bağı salınaraq həmin sortlardan seleksiya təsərrüfat-genofond kolleksiyası bağları salınmış, bir qismi isə Seleksiya Nailiyyətlərinin Sınağı və Mühafizəsi Üzrə Dövlət Komissiyasına təqdim edilmişdir (26, s.35-43; 27, s.356-358; 28, s.112-114; 29, s.334-337; 30, s.129-131).

Yüksək səmərəliliyinə görə seçilmiş və süni seleksiya yolu ilə yeni yaradılmış alma sortlarının pomoloji təsviri

Yerli alma sortları (payızlıqlar): Şirvan gözəli:-Sortun mənşəyi Quba-Xaçmaz bölgəsidir. Ağacı orta boylu, çətəri geniş piramida formasındadır. Meyvəsinin orta kütləsi 146-166 q, qismən yastı-uzunsov, qabığı sarı, güney tərəfi isə qırmızı rəngdə, zolaqlı, nəzərə çarpan ağ nöqtələri var. Ləti ağ, şirəli, şirin, xüsusi sortu məxsus qoxuya malikdir. Meyvəsini 64 gün saxlamaq mümkün-

dür. Hektardan orta məhsuldarlığı 119,6 sen-dir. Dəmgil xəstəliyinə qarşı çox davamlı, unlu şəhə isə qismən meyllidir. Tozlayıcıları Cır Hacı, Sarı turş, Şıxı canı, Əyyubi, Şampan reneti, Simirenko reneti sortlarıdır.

Qışlıqlar: Qışlıq qırmızı Cibir:-Mənşəyi Qusar rayonunun Cibir kəndidir. Ağacı hündür, çətri yastı-girdə, geniş sallaqdır. Meyvəsinin orta kütləsi 134-147 q, girdə konus şəklində, rəngi tünd sarı, qırmızı zolaqlıdır. Qabığı nazik, bərk, hamardır. Ləti ağ, şirəli, tamı turşa-şirindir. Hektardan orta məhsuldarlığı 135,5 sen-dir. Meyvəsini 166 gün saxlamaq mümkündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə qarşı davamlıdır. Tozlayıcıları Şampan reneti, Cır Hacı, Sarı turş sortlarıdır.

Qızıl Əhməd:-Şəki-Zaqatala bölgəsində geniş yayılmışdır. Lakin, mənşəyi İsmayılı rayonuudur. Hazırda Azərbaycanın əksər meyvəçilik bölgələrində yayılmışdır. Ağacı ortaboylu olub, çətri girdə formadadır. Meyvəsinin orta kütləsi 100-120 q, girdə, yetişdikdə al qırmızı rəngdə olur. Ləti ağ, qabıqaltı hissəsi qırmızıdır. Meyvəsini adi şəraitdə 167 gün saxlamaq olur. Hektardan orta məhsuldarlığı 135,5 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə qarşı davamlıdır. Tozlayıcıları Azərbaycan, Simirenko reneti, Şampan reneti, Qolden Delişes, Şərq sortlarıdır.

Şıxı canı: -Sortun vətəni Quba rayonudur. Dağətəyi təsərrüfatlarda qismən yayılmışdır. Ağacı hündürboylu, girdə çətirli olmaqla, qüvvətli və möhkəmdir. Meyvəsinin orta kütləsi 128-139 q, girdə-konusşəkillidir. Qabığı qalın, yağlı, parlaqdır. Meyvəsi yetişdikdə sarı, qabığının üzərində işıqlı ağ nöqtələri vardır. Ləti ağ, şirəli, sorta məxsus xüsusi xoşa gələn qoxuya malikdir. Şirinliyi turşuluğuna nisbətən çoxdur. Meyvəsini 165 gün saxlamaq mümkündür. Hektardan orta məhsuldarlıq 141,1 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə qarşı davamlıdır. Tozlayıcıları Cır Hacı, Sarı turş, Simirenko reneti, Boyken, Şampan reneti sortlarıdır.

Əyyubi: -Mənşəyi Quba rayonudur. Ağacı qüvvətli, hündürboylu, girdə çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 144-152 q, qabığı qalın, parlaq, çox hissəsi tünd qırmızı, yetişdikdə isə yaşıl-sarımtıldır. Ləti ağ, şirəli, şirin sorta məxsus xüsusi xoşa gələn iyə malikdir. Meyvəsini 162 gün saxlamaq mümkündür. Hektardan orta məhsuldarlığı 128,3 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə qarşı çox davamlıdır. Tozlayıcıları Cır Hacı, Sarı turş, Şampan reneti, Simirenko reneti, Qışlıq ağ rozmarin sortlarıdır.

Əvvəllər introduksiya edilmiş sortlar (yaylıq sortlar). Papirova:-Azərbaycanın əksər bölgələrində yayılmışdır. Ağacı ortaboylu, girdə çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 104-111 q, girdə-konusşəkilli, qabığı nazik, az tinli, ağ-sarı, güney tərəfi qismən açıq-qırmızıdır. Ləti ağ, incə,

şirəlidir. Meyvəsini 26 gün saxlamaq mümkündür. Hektardan orta məhsuldarlığı 121,8 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə zəif yoluxur. Tozlayıcıları Şampan reneti, Simirenko reneti, Qara turş sortlarıdır.

Uttared:- Quba rayonunun ərazisində qismən yayılmışdır. Ağacı ortaboylu, tərs piramida formasında olub, sıx çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 111-140 q, yumru-uzunsov, əsas rəngi açıq qırmızı, güney tərəfi isə açıq zolaqlıdır. Ləti sarımtıl, şirəli, turşa-şirin, sorta məxsus xoşa gələn tünd qoxuya malikdir. Qalma müddəti 26 gündür. Çox yaxşı süfrə sortu olub, sənaye məqsədi üçün də əhəmiyyətli. Hektardan orta məhsuldarlığı 121,5 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə orta dərəcədə davamlıdır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Şampan reneti, Simirenko reneti, Starkrimson sortlarıdır.

Payızlıq sortlar. Slava pobeditelyam: -Son illərdə (təxminən 1960-cı illər) Quba-Xaçmaz bölgəsinin alma bağlarında yayılmışdır. Ağacı ortaboylu olub, girdə, sallaq çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 137-147 q, girdə-silindrik, cəhrayı-qırmızı, qabığının üzərində nəzərə çarpan ağ nöqtələri olub, qismən tinlidir. Ləti ağ, sıx, turşa-şirin tamı vardır. Meyvəsini 55 gün saxlamaq mümkündür. Hektardan orta məhsuldarlığı 130,4 sen-dir. Dəmgil xəstəliyinə davamlı, unlu şəhə isə meyllidir. Tozlayıcıları Sarı turş, Şampan reneti, Simirenko reneti, Fəhimə, Papirova sortlarıdır.

Qışlıq sortlar. Sosikoli reneti: -Azərbaycanın əksər alma bağlarında yayılmışdır. Ağacı ortaboylu, girdə, çətri orta sıxlıqdadır. Meyvəsinin orta kütləsi 117-131 q, yastı-girdə, yetişdikdə qırmızı, qismən zolaqlıdır. Ləti ağ, sıx, şirəli, turşa-şirindir. Meyvəsini 173 gün saxlamaq olur. Hektardan orta məhsuldarlığı 134,7 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə çox zəif yoluxur. Tozlayıcıları Şampan reneti, Simirenko reneti, Sarı turş, Qışlıq ağ rozmarin, Cır Hacı sortlarıdır.

Qəndil sinab: - Azərbaycanın alma bağlarında çox qədim zamanlardan yayılmışdır. Ağacı hündürboylu, piramida formalıdır. Meyvəsinin orta kütləsi 112-128 q, uzun, silindrik, yaşılmtıl-sarı, güney tərəfi al qırmızı və parlaq rəngdə olur. Ləti ağ, zərif, şirəli, turşa-şirindir. Meyvəsini 163 gün saxlamaq olur. Hektardan orta məhsuldarlığı 134,0 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə meyllidir. Tozlayıcıları Sarı sinab, Qışlıq ağ rozmarin, Simirenko reneti, Sarı turş, London pepini sortlarıdır.

Yüksək səmərəliliyinə görə 2008-ci ildə Seleksiya Nailiyyətlərinin Sınağı və Mühafizəsi üzrə Dövlət Komissiyasına təqdim edilmiş, hal-hazırda meyvəçilik təsərrüfatlarında tətbiq edilməkdədir.

Mantuanskoye:-Quba rayonunun meyvə bağlarında yayılmışdır. Ağacı ortaboylu, geniş piramida formalı çətrə malikdir. Meyvəsinin orta kütləsi 128-138 q, yastı-girdə, sarımtıl, güney

tərəfi al qırmızıdır. Ləti ağ, incə, şirəli, şirin, şərababənzər tamı vardır. Meyvəsini 162 gün saxlamaq mümkündür. Hektardan orta məhsuldarlığı 117,9 sen-dir. Sort dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə davamlıdır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Qolden spur, Cır Hacı sortlarıdır.

Az. ETB və SBI-nun seleksiya sortları (yaylıqlar). Fəhimə: -Şafran kitayka x Qırmızı mişki sortlarının tozlandırılmasından alınmışdır. Quba-Xaçmaz və Şirvan bölgəsinin alma bağlarında qismən yayılmışdır. Ağacı ortaboşlu, girdə çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 128-136 q, yastı-konusəkilli, sarı rəngli, üzəri qırmızı zolaqlıdır. Ləti şirəli, incə, turşa-şirindir. Meyvəsini 24 gün saxlamaq olur. Hektardan orta məhsuldarlığı 227,5 sen-dir. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə çox az meyillidir. Tozlayıcıları Azərbaycan reneti, Quba reneti, Şirmayı alma, Yeva, Papirovska sortlarıdır.

Payızlıqlar. Nəsimi: -Sarı Belflor x Sarı turş sortlarının tozlandırılmasından alınmışdır. Quba-Xaçmaz bölgəsində qismən yayılmışdır. Ağacı ortaboşlu, girdə çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 127-137 q, girdə, qabığı sərt, üzəri mum təbəqəsilə örtülü, rəngi göyümtül-sarı, əsasən qırmızı zolaqlıdır. Ləti ağ, sıx incə, xırda dənəvər, şirəli, turşa-şirindir. Meyvəsini 58 gün saxlamaq olur. Hektardan orta məhsuldarlığı 267 sen-dir. Dəmgil və unlu şəhə çox zəif yoluxur. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Qolden spur, Starkrimson, Nailə sortlarıdır.

Yüksək aqrobioloji xüsusiyyətlərinə görə digər tədqiqat sortlarından seçildiyindən Seleksiya Nailiyyətlərinin Sınağı və Mühafizəsi üzrə Dövlət Komissiyasına təqdim edilmişdir. Artırılması tövsiyə olunan sortlar sırasına daxildir.

Qışlıqlar. Neftçilərə hədiyyə: (Şampan reneti x Kanada reneti) Quba rayonunun alma bağlarında qismən yayılmışdır. Ağacı ortaboşlu, piramida formalı, sıx çətirlidir. Meyvəsinin orta kütləsi 135-150 q, girdə-silindrik, qızılı rəngli, güney tərəfi qırmızımtıl, tünd qırmızı zolaqlıdır. Ləti şirəli, ağ, sıx, turşa-şirindir. Meyvəsini 137 gün saxlamaq mümkündür. Hektardan orta məhsuldarlığı 240 sen-dir. Dəmgil və unlu şəhə qarşı davamlıdır. Tozlayıcıları S.Vurğun, Şampan reneti, Simirenko reneti, Azərbaycan, Sevinc, Nailə sortlarıdır.

Yüksək aqrobioloji xüsusiyyətlərinə görə digər tədqiqat sortlarından seçilmişdir. Seleksiya Nailiyyətlərinin Sınağı və Mühafizəsi üzrə Dövlət Komissiyasına təqdim edilməklə artırılması tövsiyə olunur.

Son 30-40 ildə introduksiya edilmiş sortlar (yaylıqlar). Yeva: Sotun mənşəyi Almaniyadır. Ağacı zəif boşlu, tərspiramida formalı, sıx çətirlidir. M-4 calaqlığında 3-4 -cü ildə məhsula düşür. Məhsuldarlığı 150-210 sen/ha-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 120-140 q, girdə formalı, təsadüfi hallarda silindrik, qabığı hamar, zəif tinli, sarı-göyümtül,

meyvənin çox hissəsi cəhrayıdır. Ləti sarımtıl, incə, şirəli, turşa-şirin, xüsusi xoşa gələn qoxuya malikdir. Tərkibində 14,41% quru maddə, 9,21% şəkər, 0,51% turşuluq, 3,51 mq% vitamin "C" vardır. Dequstasiya qiyməti 4,1 baldır. Meyvəsini 30-35 gün saxlamaq olar. Xəstəliklərdən unlu şəhə meyilli, dəmgilə davamlıdır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Royal red Delişes, Starkrimson, Qrinq, Şampan reneti, Azərbaycan sortlarıdır.

Qışlıqlar: Qolden Delişes:-Sotun mənşəyi ABŞ-dır. Ağacı orta boşlu, cavan ağacların çətri piramidal, yaşlıları isə girdədir. M-9 calaqlığında 3-4 -cü ildə məhsula düşür. Məhsuldarlığı 160-250 sen/ha-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 130-150 q, yastı-silindrik, çox zəif tinlidir. əsas rəngi sarımtıl, bəzi güney tərəfi qırmızımtıldır. Ləti ağ, incə, şirinliyi turşuluğa nisbətən çoxdur. Sorta məxsus xüsusi qoxuya malikdir. Yaxşı süfrə və sənaye sortudur. Tərkibində 14,80 % quru maddə, 10,14 % şəkər, 0,31% turşuluq, 4,71 mq% vitamin "C" vardır. Dequstasiya qiyməti 4,9 baldır. Meyvəsini 150-160 gün saxlamaq olar. Xəstəliklərdən unlu şəhə və dəmgilə meyillidir. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Qolden spur, Şampan reneti, Simirenko reneti, Royal red Delişes, Starkrimson sortlarıdır.

Qolden spur:-Sotun mənşəyi ABŞ-dır. Ağacı orta boşlu, çətri girdə, girdə-silindrikdir. Hündürboşlu calaqlığında 3-4-cü ildə məhsula düşür. Məhsuldarlığı 150-280 sen/ha-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 125-160 q, girdə-silindrik, zəif tinli, rəngi göyümtül-sarı, yığım yetişkənliyi dövründə qırmızımtıl-sarıdır. Ləti sarımtıl, incə, şirəli, əla dad keyfiyyəyə malikdir. qoxuya malikdir. Yaxşı süfrə və sənaye sortudur. Tərkibində 16,30 % quru maddə, 10,70 % şəkər, 0,28 % turşuluq, 3,36 mq% vitamin "C" vardır. Dequstasiya qiyməti 5,0 baldır. Meyvəsini 162 gün saxlamaq olar. Xəstəliklərdən unlu şəhə və dəmgilə davamlıdır. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Starkrimson, Vaqner prizovoy, Uell spur, Şampan reneti, Red Delişes sortlarıdır.

Qrinq:-Sotun mənşəyi ABŞ-dır. Ağacı alçaq boşlu, girdə çətirlili, orta budaqlanandır. M-9 calaqlığında 3-4-cü ildə məhsula düşür. Məhsuldarlığı 120-160 sen/ha-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 120-150 q, girdə, qabığı möhkəm, əsas rəngi qırmızıdır. Ləti sarımtıl, şirəli, turşa-şirindir. Tərkibində 15,30% quru maddə, 9,10% şəkər, 0,53% turşuluq, 4,66mq% vitamin "C" vardır. Yaxşı süfrə və sənaye sortudur. Dequstasiya qiyməti 4,5 baldır. Meyvəsinin qalma müddəti mart ayına qədərdir. Xəstəliklərdən unlu şəhə davamlı dəmgilə çox az meyillidir. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Royal red Delişes, Starkrimson, Şampan reneti sortlarıdır.

Royal red Delişes:-Sotun mənşəyi ABŞ-dır. Ağacı hündürboşlu, girdə, sıx çətirlidir. M-9 calaqlığında 4-5-ci ildə məhsula düşür. Məhsuldarlığı

150-260 sen/ha-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 220-260 q, girdə-silindirik, tinli, əsas rəngi qırmızımtıl, zolaqlı, qabığın üzərindənəzərə çarpan işıqlı ağ nöqtələr vardır. Ləti işıqlı-sarımtıl, incə, şirəli, xüsusi xoşa gələn qoxuya malik, turşa-şirindir. Tərkibində 15,30 % quru maddə, 10,46 % şəkər, 0,20 % turşuluq, 3,72 mq% vitamin "C" vardır. Yaxşı süfrə və sənaye sortudur. Dequstasiya qiyməti 4,8 baldır. Meyvəsinin qalma müddəti aprel ayına qədərdir. Xəstəliklərdən unlu şəhə davamlı, dəmgilə isə çox zəif yoluxur. Nəqliyyata davamlılığı çox yaxşıdır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Qolden spur, Red Delişes, Starkrimson, Simirenko reneti sortlarıdır.

Yeni seleksiya alma sortları (yaylıqlar). Nigar (18-15-2):-Fəhimə x Papirova sortlarının tozlandırılmasından alınmışdır. Ağacı ortaboylu, tərsipiramida formalı, çətri orta sıxlıqdadır. 7-8-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 26,8 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 138-139 q, girdə formalı, qabığı nazik, qırmızımtıl rəngdədir. Ləti ağ, şirəli, sortu məxsus qoxuya malik olub, turşməzə tamı vardır. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 10,4 %, ümumi şəkər 8,95 %, turşuluq 0,64%, vitamin «C»-nin miqdarı isə 3,91 mq%-dir. Meyvəsi 4,2 balla qiymətləndirilərək, qalma müddəti 41 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərdən dəmgilə 0,5 balla, unlu şəhə 0,6 balla, zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıcasına və yarpaqbükənə 0,5-0,6 balla yoluxma müşahidə edilmişdir. Nəqliyyata davamlılığı zəifdir. Tozlayıcıları Papirova, Uttared, Uelsi, Fəhimə, Yeva sortlarıdır.

Payızlıqlar. Marfa (II-III-25):-Neftçilərə hədiyyə x Skarlet Staymared sortlarının tozlandırılmasından alınıb. Ağacı orta irilikdə olub, girdə çətirlidir. 7-8-ci illərdə məhsul verməyə başlayır. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 26,8 kq-dır. Meyvəsinin orta və maksimum kütləsi 160-163 q olub, girdə formalı, qabığı qalın, göyümtül çəhrayıdır. Ləti sarımtıl, sıx, az şirəli, tamı turşməzədir. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 11,2 %, ümumi şəkər 8,95 %, turşuluq 0,64 %, vitamin «C» 3,91 mq %-dir. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilərək, qalma müddəti 101 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərdən dəmgilə 0,7-0,8 balla, unlu şəhə 0,6 balla yoluxur. Zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,6 bal dərəcəsi ilə yoluxur. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Starkrimson, Red Delişes, Qolden Delişes, Təravətli, Qolden spur sortlarıdır.

Sülh (IX-4-13):- Qışlıq qızıl parmen x Şampan reneti sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı ortaboylu, girdə, sıx çətirlidir. 6-7-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı orta hesabla 30,1 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 176 q, maksimum kütləsi isə 184 q, yastı-girdə, qabığı orta

qalınlıqda, rəngi sarımtıl-yaşıldır. Ləti ağ, dənəvər, sıx, şirəli, turşdur. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 11,6 %, ümumi şəkər 8,74%, turşuluq 0,74 %, vitamin «C»-nin miqdarı isə 4,51 mq %-dir. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 117 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərdən unlu şəh və dəmgilə 0,5-0,6 balla; zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,5-0,6 balladır. Nəqliyyata davamlılığı qismən zəifdir. Tozlayıcıları Simirenko reneti, Şampan reneti, Qolden Delişes, Starkrimson sortlarıdır.

Qışlıqlar. Çıraqqala (III-4-45):-Nailə x Cır Hacı sortlarının tozlandırılmasından alınmışdır. Ağacı ortaboylu olub çətri girdə, orta sıxlıqdadır. Hibrid toxmacarları 8-9-cu illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 31 kq-dır. Meyvənin orta və maksimum kütləsi 154-160 q, yastı-girdə, qabığı qımən qalın, göyümtül-sarıdır. Tərkibində həll olan quru maddənin miqdarı 10,6 %, ümumi şəkər 8,68 %, turşuluq 0,74 %, vitamin «C»-nin miqdarı isə 4,64 mq% olub meyvəsi 4,1 balla qiymətləndirilmişdir. Meyvəsinin 141 gün saxlamaq mümkündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgilə 0,5 balla, unlu şəhə 0,4 balla; zərərvericilərdən:- alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,6 balla yoluxur. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcılar Şampan reneti, Qolden Delişes, Starkrimson, Nailə, Qolden spur sortlarıdır.

Davamlı (III-2-7):-Nailə x Cır Hacı, Şampan reneti sortlarının tozlandırılmasından alınmışdır. Ağacı ortaboylu, çətri dairəvi, qismən sallaq, sıxdır. Toxmacarları 7-8-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 26,5 kq-dır. Meyvənin orta və maksimum kütləsi 154-160 q, girdə-silindirik, sarımtıl, qabığı orta qalınlıqda, tamı turşa-şirindir. Ləti sarımtıl, incə, şirəli, sortu məxsus xoşa gələn qoxuya malikdir. Tərkibində həll olan quru maddə 11,0 %, ümumi şəkərin miqdarı 9,45 %, turşuluq 0,57 %, vitamin «C»-nin miqdarı isə 3,51 mq%-dir. Dequstasiya qiyməti 5,0 balla qiymətləndirilmişdir. Meyvəsinin 150 gün saxlamaq mümkündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı 0,5 balla dəmgil xəstəliyinə, 0,4 balla unlu şəhə yoluxur. Zərərvericilərdən:- alma meyvəyeyəninə 0,7; Kaliforniya qalxanlı yastıcasına 0,4; yarpaqbükənə isə 0,6 balla yoluxur. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Şampan reneti, Qolden Delişes, Starkrimson, Təravətli, Simirenko reneti sortlarıdır.

Emil (III-7-15):- Nailə və Sarı turş, Cır Hacı sortlarının tozlandırılmasından alınmışdır. Ağacı qismən hündürboylu, çətri əksipiramida formalıdır. 10-cu illərdə tam məhsul verir. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 32,1 kq-dır. Meyvəsinin orta və maksimum kütləsi 153-155 q, girdə formalı, yaşılmıtlı rəngdə olmaqla, qabığı qalın, güney tərəfi qırmızımtıldır. Ləti ağ, şirəli, turş-

məzə tamı vardır. Tərkibində 10,4 % quru maddə, 8,76 % ümumi şəkər, 0,61 % turşuluq, 5,41 mq % vitamin «C» vardır. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilərək, qalma müddəti 126 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgil xəstəliyinə 0,4-0,5 balla, unlu şəhə 0,5 balla, zərərvericilərdən alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,6-0,7 balladır. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Azərbaycan, Nailə, Starkrimson, Simirenko reneti sortlarıdır.

Elvin (7-3-6): Quba reneti x Sarı turş sortlarının hibridləşdirilməsindən alınmışdır. Ağacı ortaboylu, girdə, sallaq çətirlidir. 8-9-cu illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 31,7 kq-dır. Meyvəsinin orta və maksimum kütləsi 155-161 q, yumurtavari formalı, qabığı qalın, sarı, güney tərəfi qırmızıdır. Ləti ağ, şirəli, daşlaşmış hüceyrələr demək olar ki, hiss olunmur, turşa-şirin tamı vardır. Meyvəsinin tərkibində 10,8 % quru maddə, 9,34 % ümumi şəkər, 0,57 % turşuluq, 5,54 mq% vitamin «C» vardır. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilərək, qalma müddəti 145 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgilə 0,4-0,6 balla, unlu şəhə 0,5 balla, zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,5 balla yoluxur. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Şampan reneti, Qolden Delişes, Azərbaycan, Simirenko reneti sortlarıdır.

Payızlıq Quba (2-12-14):-Nailə x London pepini sortlarının tozlandırılmasından alınıb.

Ağacı ortaboylu, girdə çətirli, orta sıxlıqdadır. 7-8-ci illərdə məhsul verməyə başlayır. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 28,8 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 164-168 q, yastı-girdə formalı, qabığı qalın, yaşıl rəngdədir. Ləti şirəli, qismən dənəvər, xüsusi qoxuya malik, əsasən şirin tamı vardır. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 10,6%, ümumi şəkər 8,70 %, turşuluq 0,53%, vitamin «C»-nin miqdarı isə 3,56 mq %-dir. Meyvəsi 4,0 balla qiymətləndirilərək, qalma müddəti 111 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgilə 0,6-0,7 balla, unlu şəhə 0,7 balla; zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıcasına və yarpaqbükənə 0,5-0,6 balla yoluxma müşahidə edilmişdir. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Azərbaycan, Nailə, Quba reneti, Quba şafranı sortlarıdır.

Qışlıq Quba (3-2-IV):- Sülh x Şampan reneti sortlarının hibridləşdirilməsindən alınmışdır. Ağacı ortaboylu olmaqla girdə çətirli, orta sıxlıqdadır. 7-8-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 29,5 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 160 q, maksimum kütləsi isə 179 q olmaqla, yastı-girdə, qabığı qalın, göyümtül, güney tərəfi çəhrayıdır. Ləti sarımtıl, dənəvər, şirəli, turşdur. Meyvəsinin tərkibində 10,9 % həll olan quru maddə, 9,60 % ümumi şəkər, 0,73 %

turşuluq, 3,94 mq % vitamin «C» vardır. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgil xəstəliyinə 0,5-0,6 balla, unlu şəhə 0,8 balla; zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəninə, Kaliforniya qalxanlı yastıcasına və yarpaqbükənə 0,5-0,7 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Təravətli, Qolden Delişes, Nailə, Quba şafranı, Simirenko reneti sortlarıdır.

Sevinc (III-7-45):- Nailə x Sarı turş sortlarının tozlandırılmasından alınıb. Ağacı ortaboylu olmaqla, yığcam çətirlidir. 7-8-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 32,5 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 148 q, maksimum kütləsi 158q olmaqla, yastı-girdə, qabığı qalın, rəngi göyümtül-qırmızıdır. Ləti ağ, incə sorta məxsus xüsusi xoşa gələn qoxuya malik, turşa-şirindir. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 11,7 %, ümumi şəkər 9,21 %, turşuluq 0,61 %, vitamin «C» isə 5,44 mq %-dir. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilərək, qalma müddəti 160 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4 balla; zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,6 balla yoluxur. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Təravətli, Quba reneti, Azərbaycan, Nailə sortlarıdır.

Şabran (II-6-44):- Arzu x Vaqner prizovoy sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı ortaboyludur. 5-6-cı illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 29,5 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 137 q, maksimum kütləsi isə 142 q, yastı-girdə, göyümtül-yaşıl, güney tərəfi çəhrayıdır. Ləti ağ, şirəli, xüsusi xoşa gələn qoxuya malik, tamı turşa-şirindir. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 11,8 %, ümumi şəkər 10,55 %, turşuluq 0,55 %, vitamin «C»nin miqdarı isə 4,61 mq %-dir. Meyvəsinin 4,2 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 134 gündür. Xəstəlik və zərərvericilərə davamlılığı dəmgil 0,5 balla, unlu şəh xəstəliyinə isə 0,7 balla; zərərvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,7 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Qolden spur, Starkrimson, Simirenko reneti, Təravətli sortlarıdır.

Qobustan (III-2-89):- Nailə x Cır Hacı, Sarı turş sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı alçaq boyludur. Toxmacarları 8-9-cu illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 22,85 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 159 q, maksimum kütləsi isə 165 q, girdə-slindirik, qabığı qalın, sarımtıl-yaşıl rəngdədir. Ləti ağ, şirəli, tamı turşa-şirindir. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 12,6 %, ümumi şəkər 10,77%, turşuluq 0,66 %, vitamin «C»-nin miqdarı isə 6,21 mq %-dir. Meyvəsi 4,8 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 145 gündür.

Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,3-0,4 balla;

zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,6 balladır. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Starkrimson, Simirenko reneti, Nailə sortlarıdır.

Zümrüd (III-7-89):- Arzu x Vaqner prizovoy sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı qismən hündürboyludur. 7-8-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 24,2 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 155 q, maksimum kütləsi isə 166 q, yastı-girdə, qabığı orta qalınlıqda, qırmızımtıl-yaşıl rəngdə olub, nəzərə çarpan ağ nöqtələri vardır. Ləti sarımtıl, şirəli, az dənəvər, əsasən şirin, çox az turşuluğu vardır. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 11,6 %, ümumi şəkər 9,93 %, turşuluq 0,54 %, vitamin «C»nin miqdarı isə 5,51 mq %-dir. Meyvəsi 4,5 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 135 gündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,5 balla; zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Arzu, Starkrimson, Simirenko reneti, Təravətli sortlarıdır.

Nuran (III-7-98):-Azərbaycan x Şampan reneti, Cır Hacı sortlarının tozlandırılmasından alınıb. Ağacı ortaboylu, çətri dairəvi, sallaq, sıxdır. 5-6- ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 18,4 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 145 q, maksimum kütləsi isə 153 q olmaqla, girdə, konusvari, yaşıl-sarı, güney tərəfi qırmızıdır. Ləti ağ, şirəli, tamı turşa-şirindir. Meyvəsinin tərkibində 12,1 % həll olan quru maddə, 9,87 % ümumi şəkər, 0,67% turşuluq, 5,41 mq% vitamin «C» vardır. Meyvəsi 4,2 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 150 gündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,5 balla; zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır.

Tozlayıcıları Royal red Delişes, Quba reneti, Simirenko reneti, Qolden Delişes sortlarıdır.

Qızıl tac (III-6-90):- S.Vurğun x Cır Hacı sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı qismən hündür boyludur. Toxmacarları 8-9-cu illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı ağacdən orta hesabla 22,8 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 159 q, maksimum kütləsi isə 168 q, qismən qabığı qalın, yastı-girdə formalı, tünd qırmızı rəngdə olub, qabıqaltı ağ nöqtələri vardır. Ləti sarımtıl, az dənəvər, şirəli, turşa-şirin tamı vardır. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 12,0 %, ümumi şəkər 9,61 %, turşuluq 0,63 %, vitamin «C»nin miqdarı isə 5,64 mq %-dir. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 131 gündür. Dəmgil xəstəliyinə 0,4-0,6 balla, unlu şəh xəstəliyinə 0,5 balla; zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,5-0,6 balladır. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Qolden spur, Starkrimson,

Simirenko reneti, Nailə sortlarıdır.

Xəzər (V-3-2):-Azərbaycan x Sarı turş sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı alçaqboylu olub, «spur» tiplidir. 6-7-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı ağacdən orta hesabla 22,2 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 166 q, maksimum kütləsi isə 174 q, girdə-slindirik formalı, qabığı orta qalınlıqda, əsas rəngi sarımtıl-qırmızıdır. Ləti ağ, şirəli, şirin tamı olub, turşuluğu çox cüzdür. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 11,4%, ümumi şəkər 8,67 %, turşuluq 0,55 %, vitamin «C»nin miqdarı isə 4,51 mq %-dir. Meyvəsi 4,4 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 126 gündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,5 balla; zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıcası və yarpaqbükənə 0,4-0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Nəsimi, Qolden Delişes, Şampan reneti, Starkrimson, Royal red Delişes sortlarıdır.

Eldar (III-2-91):- Nailə x Sarı turş, Şıxı canı sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı alçaq boyludur. 8-9-cu ildə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 24,1 kq-dır.

Meyvəsinin orta kütləsi 141 q, maksimum kütləsi isə 151 q, forması geniş-slindirik, qabığı orta qalınlıqda, sarımtıl, ağ-ışıqlı nöqtələri vardır. Ləti ağ, şirəli, turşa-şirin tamı vardır. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 10,6 %, ümumi şəkər 8,62 %, turşuluq 0,66 %, vitamin «C»nin miqdarı isə 3,56 mq %-dir. Meyvəsi 4,8 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 160 gündür.

Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,5 balla; zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıcası və yarpaqbükənə 0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Sarı turş, Cır Hacı, Şampan reneti, Təravətli, Nailə sortlarıdır.

Nübar (III-4-7):-Nailə x Sarı turş sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı ortaboylu, girdə, sıx çətirlidir. 6-7-ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 27,0 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 137 q, maksimum kütləsi isə 145 q, girdə-slindirik formalı, qabığının qalınlığı orta, sarımtıl-qırmızı rəngdədir. Ləti sarımtıl, sıx, şirəli, turşa-şirindir. Tərkibində həll olan quru maddə 10,9 %, ümumi şəkər 9,55 %, turşuluq 0,63%, vitamin «C»nin miqdarı isə 4,51 mq %-dir. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 126 gündür.

Dəmgil xəstəliyinə 0,4-0,5 balla, unlu şəh xəstəliyinə 0,6 balla; zərəvericilərdən:-alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,5-0,6 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Nailə, Nəsimi, Azərbaycan, Qolden Delişes, Sülh sortlarıdır.

Vətən (III-VII-VI):- Şərq x Cır Hacı sortlarının tozlanmasından alınıb. Ağacı əsasən ortaboylu, sallaq, girdə, sıx çətirlidir. 7- 8 -ci illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı ağacdən orta hesabla 22,0

kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 145 q, maksimum kütləsi isə 155 q, yastı-girdə formalı, qalın qabıqlı, sarımtıl, güney tərəfi qırmızıdır. Ləti ağ, az dənəvər, şirəli, turşa-şirin tami vardır. Meyvəsinin tərkibində 10,9 % həll olan quru maddə, 9,55 % ümumi şəkər, 0,63 % turşuluq, 4,51 mq % vitamin «C» vardır. Meyvəsi 5,0 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 131 gündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,6 balla; zərəvericilərdən: -alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Azərbaycan, Nailə, Şərq, Sarı turş, Şampan reneti sortlarıdır.

Məxməri (III-2-93):- Tərəvətli x Qızıl Əhmədi sortlarının tozlandırılmasından alınıb. Ağacı ortaboylu, çatı sıx, girdə formalıdır. 8-9- cu illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 22,4 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 165 q, maksimum kütləsi isə 173 q olmaqla, girdə, qabığı qalın, qırmızımtıl rəngdə olub, işıqlı ağ nöqtələri vardır. Ləti ağ, şirəli, tami əsasən şirindir. Meyvəsinin tərkibində həll olan quru maddə 12,6 %, ümumi şəkər 10,81 %, turşuluq 0,50 %, vitamin «C»-nin miqdarı 6,51 mq %-dir. Meyvəsi 4,0 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 160 gündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,5 balla; zərəvericilərdən: -alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,4-0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı ortadır. Tozlayıcıları Qolden Delişes, Quba reneti, Starkrimson, Qolden spur sortlarıdır.

Nuran (III-7-98):-Azərbaycan x Şampan reneti, Cır Hacı sortlarının tozlandırılmasından alınıb. Ağacı ortaboylu, çatı dairəvi, sallaq, sıxdır. 5-6- cı illərdə məhsula düşür. Məhsuldarlığı bir ağacdən orta hesabla 18,4 kq-dır. Meyvəsinin orta kütləsi 145 q, maksimum kütləsi isə 153 q olmaqla, girdə, konusvari, yaşıl-sarı, güney tərəfi qırmızıdır. Ləti ağ, şirəli, tami turşa-şirindir. Meyvəsinin tərkibində 12,1 % həll olan quru maddə, 9,87 % ümumi şəkər, 0,67% turşuluq, 5,41 mq% vitamin «C» vardır. Meyvəsi 4,2 balla qiymətləndirilir. Qalma müddəti 150 gündür. Dəmgil və unlu şəh xəstəliklərinə 0,4-0,5 balla; zərəvericilərdən: -alma meyvəyeyəni, Kaliforniya qalxanlı yastıca və yarpaqbükənə 0,5 balladır. Nəqliyyata davamlılığı yaxşıdır. Tozlayıcıları Royal red Delişes, Quba reneti, Simirenko reneti, Qolden Delişes sortlarıdır.

Azərbaycanda alma bitkisinin gələcək inkişafı:- Məlumdur ki, çox da uzaq olmayan keçmiş qədər Azərbaycan da digər Sovet respublikaları kimi Sovetlər İttifaqının tərkibinə daxil idi və iqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi bağçılıq sahəsi də Sovet iqtisadi modelinə uyğun qurulmuşdur. 1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkə qarşısında iqtisadiyyatın tələblərinə uyğun olaraq yenidən qurulması kimi həyatı əhəmiyyətli problem dayandı. Sovetlər İttifaqı

mövcud olan asılı iqtisadiyyat sisteminin digər respublikaları kimi Azərbaycanı da ağır böhrana salmışdı. Respublikanı bu böhrandan çıxarmanın ən düzgün yolu ölkə iqtisadiyyatının ən qısa müddətdə yeni iqtisadi əsaslarla bərpa etmək idi ki, bunun da həyata keçirilməsi üçün ilk növbədə torpaq islahatları aparılmalı idi. Beləliklə, Azərbaycanın torpaq fondunu təşkil edən 8641506 hektar torpaq sahəsində 4913639 hektarı, başqa sözlə 56,9 %-i bələdiyyə mülkiyyətində saxlanılıb, 2032744 hektarı, yəni 23,5 %-i bələdiyyə mülkiyyətinə verilib, 1695123 hektarı, yəni 19,6 % isə xüsusi mülkiyyətə ayrılıb. O cümlədən, respublikamızda mövcud olan meyvə bağlarının müəyyən hissəsi də kəndlilərə paylanılaraq xalq təsərrüfatının bütün sahələrində azad iqtisadiyyata geniş yol açmış oldu. Həmin illərdən başlayaraq respublikada meyvəçiliyin sabit inkişafını saxlamaq və bazar iqtisadiyyatının tələblərini nəzərə alaraq intensiv tipli yeni bağların salınması günün ən vacib problemlərindən biridir.

Hal-hazırda respublikamızda mövcud olan meyvə bağlarının təxminən 23-25 %-ni alma bağları təşkil etməkdədir. Bu bağlarda sort tərkibinin çox qarışıq olması innovasiya yönümlü aqrotexniki xidmətlərin tətbiq edilməsinə çətinlik yaradır ki, bunun nəticəsində hektardan alınan məhsuldarlığın az olmasına, məhsulun keyfiyyətinin isə bazar iqtisadiyyatının tələblərinə lazımı səviyyədə cavab vermədiyini göstərir. Göstərilən çatışmamazlıqları aradan qaldırmaq üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 11 fevral 2004 –cü il və 25 avqust 2008-ci il tarixli fərmanları ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı” dövlət proqramı 2004-2008 və 2008-2015-ci illərdə “Azərbaycan Respublikasında əhalinin əzaq məhsulları ilə etibarlı təminatı”na dair dövlət proqramları qəbul edilmişdir. Həmin proqramı əldə əsas tutaraq respublikamızda mövcud olan canlı floranın bütünlüklə öyrənilməsi sayəsində yüksək xüsusiyyətlərə malik populyasiyaların aşkar edilməsi və həmin populyasiyalardan valideyn xətləri kimi istifadə etməklə, seleksiya yolu ilə yeni sortların alınması əsas amillərdən biridir. Gələcək illərdə alma bağlarında yüksək məhsuldarlığın əldə edilməsində yuxarıda adları çəkilən sortlardan istifadə edilməsi və həmin sortlardan eyni zamanda gələcək illərdə də seleksiya proqramlarına cəlb edilməsi, almanın yüksək keyfiyyətli yabanı əcdadlarının dünya genofonduna mənsub olan sortların respublikaya introduksiya edilməsinə və kəndli (fermer) təsərrüfatlarında tətbiqi məqsədə uyğundur.

Beləliklə, alma bitkisi üzərində uzun müddətli tədqiqat işlərinin aparılmasının nəticəsi göstərmişdir ki, Azərbaycanda alma bitkisinin çox zəngin genofonu vardır. Həmin genofondun qorunub-saxlanması, qiymətləndirilməsi, elmi-tədqiqat işlərinə cəlb edilməsi ölkəmizdə yeni salınacaq alma

bağlarının daha da səmərəli və xalqın tələbatını vəzifələrdən biridir.
ödəyə bilən məhsul istehsal etmək mühüm

ƏDƏBİYYAT

1.Nərimanov Ə.S. Azərbaycanda meyvəçiliyin tarixi, müasir vəziyyəti və gələcək inkişafı. Az. ETB və SBI-nun əsərləri, IV Bakı, s. 3-8. 2. Axundzadə İ.M. Azərbaycanda kol alması. Bakı, 1956, 23 s. 3. Rəcəbli Ə.C. Azərbaycanda meyvə bitkiləri. Bakı, 1966, s. 7-8. 4. Əkbərov Z.İ. Genetik ehtiyatların toplanması, mühafizəsi və tədqiqinin perspektivləri / Beynəlxalq Elmi Konfrans. Biomüxtəlifliyin Genetik Ehtiyatları, Bakı: Azərbaycan, 2006, s. 13-15. 5. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda almanın genetik ehtiyatlarının öyrənilməsi, mühafizəsi və tədqiqat işlərinə cəlb edilməsi. Ə.C. Rəcəbli adına Az. ETB və SBI-nun 85 illiyinə həsr olunmuş konfransın materialları. Bakı, 2011, s. 16-33. 6. Sadıqov Ə.N., Baxışov E.N. Azərbaycanda alma sortları və onların çoxaldılması. Bakı, 1989, 62 s. 7. Sadıqov Ə.N., Sadıqova N.M. Azərbaycanın yerli alma sortları. j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 2, Bakı, 1991, s. 49-52. 8. Sadıqov Ə.N. Azərbaycan Aqrar Elmi № 3, Bakı, 1991, s. 33-34. 9. Sadıqov Ə.N. Alma sortlarının yeni introduksiyası. Məruzə tezisləri. Bakı, 1994, 43 s. 10. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda almanın seleksiyası Bakı, 1994, 44 s. 11. Sadıqov Ə.N. Seleksiyaçı alimin yeni alma sortları (Ə.C. Rəcəbli) j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 3-6, Bakı, 1994, s. 35-37. 12. Sadıqov Ə.N., Sadıqova N.M. Seçilmiş alma sortlarının bəzi keyfiyyət göstəriciləri. j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 3-4, Bakı, 2001, s. 77-78. 13. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda alma bitkisi. Bakı, 2005, 174 s. 14. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda alma bitkisinin genetik ehtiyatları. Beynəlxalq Elmi Konfrans. Biomüxtəlifliyin Genetik Ehtiyatları konfransına dair tezislər. Bakı, 2006, s. 165-166. 15. Sadıqov Ə.N. Almanın seleksiyasında "Cır Hacı" və "Sarı turş" sortları başlanğıc valideyn cütləri kimi. j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 3, Bakı, 2008, s. 62-63. 16. Sadıqov Ə.N. Alma sortlarının Quba-Xaçmaz bölgəsinin ekotik şəraitinə uyğun becərilməsi. AMEA-nın Naxçıvan bölməsi. Xəbərlər, № 4, Naxçıvan: Tusi, 2007, s. 8085. 17. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda almanın seleksiyasının tarixi və müasir vəziyyəti. j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 4-5, Bakı, 2008, s. 54-56. 18. Sadıqov Ə.N., Bayramov L.Ə. Naxçıvan MR-nın ərazisində becərilən alma sort və formalarının fenologiyası. j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 4-5, Bakı, 2008, s. 61-62. 19. Sadıqov Ə.N., Axundzadə İ.M. Azərbaycanda intensiv bağçılıq. Az. ETB və SBI-nun elmi əsərlər məcmuəsi XVI cild, Bakı, 2009, s. 8-12. 20. Sadıqov Ə.N. Bazar iqtisadiyyatının tələblərinə cavab verən yeni seleksiya alma sortları. Az. ETB və SBI-nun elmi əsərlər məcmuəsi XVI cild, Bakı, 2009, s. 5-7. 21. Sadıqov Ə.N., Məmmədov C.Ş. Ə.C. Rəcəblinin əsərlər toplusu. Bakı, 2010, 405 s. 22. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda almanın seleksiya hibrid fondunun effektivliyi. AMEA-nın Naxçıvan bölməsi. Xəbərlər VII cild, № 4, Naxçıvan 2011, s. 110-116. 23. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda alma bitkisinin sort tərkibinin təkmilləşdirilməsi. j. Azərbaycan Aqrar Elmi № 2, Bakı, 2012, 30-32. 24. Sadıqov Ə.N. Bağ aqrosenozlarının ekoloji mühitin qorunub-saxlanması genetik ehtiyatların rolu. Akademik H. Əliyevin 105 illik yubileyinə həsr olunmuş II Beynəlxalq Elmi konfransın Materialları. Bakı, 2012, s. 341-342. 25. Sadıqov Ə.N. Quba-Xaçmaz bölgəsində Quba-Xaçmaz bölgəsində almanın genofondunun tədqiqi və iqtisadi səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi. Azərbaycan ETKTİ və Tİ-nun əsərləri. Bakı, 2012, s. 190-196. 26. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda DSS-na təqdim edilmiş yeni seleksiya alma sortları. AMEA-nın Gəncə Regional Elmi Mərkəz. Xəbərlər məcmuəsi № 50, Gəncə, 2012, s. 35-43. 27. Sadıqov Ə.N. Ərzaq təhlükəsizliyinin qorunub-saxlanması yeni seleksiya alma sortlarının rolu. Azərbaycan ETKTİ və Tİ-nun yubileyinə həsr olunmuş Beynəlxalq Elmi Konfransın Materialları. Bakı, 2012, s. 356-358. 28. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanda perspektiv yeni seleksiya alma sortları. Beynəlxalq Simpoziumun Materialları. Moskva RİDN 2013, s. 112-114. 29. Sadıqov Ə.N. Azərbaycanın ekoloji şəraitinə adaptasiya olunmuş, yüksək genetik kodlara malik alma sortları. AMEA-nın Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutu XXI cild, № 2, Bakı, 2013, s. 334-337. 30. Sadıqov Ə.N. Azərb. ETB və SBI-nun bir neçə seleksiya alma sortlarının nəticələri. Rus Ümumi Botanika Cəmiyyətinin Dağıstan bölməsinin əsərləri. № 2, Mahaçqala 2013, s. 129-131.

История яблони в Азербайджане, настоящее и будущее развитие

А.Н. Садыгов

Статья описывает одно из главных сфер в сельском хозяйстве в Азербайджане садоводство, в том числе история распространения яблони его настоящее положение и развитие в будущем. Одновременно изучение сортов яблони в последние годы (1980-2013) и дано информация о получении сортов путем искусственной селекции.

Ключевые слова: садоводство, история яблони, настоящее и будущее развитие, сорт, селекция, Азербайджан

Apple history in Azerbaijan present and future development

A.N. Sadigov

The article, which is discussed one of the leading agricultural fruit crops, including apples propagation history, current state and future development. At the same time, in recent years (1980-2013) of apple varieties of plants and artificial selection provides information about the clones obtained.

Keywords: gardening, apple, history, present and future development, variety, selection, Azerbaijan.